

Neix “Papers de l’Arús”. La política editorial de la Biblioteca Pública del passeig de Sant Joan ha prosseguit amb la creació d’una col·lecció divulgativa, “Papers de l’Arús” estrenada amb les Constitucions d’Anderson, el text fundacional de la maçoneria moderna, publicat en traducció catalana, conjuntament amb l’original facsímil anglès.

Serà una col·lecció de monografies de temàtica maçònica, especialitat de la biblioteca, amb el moviment obrer. El segon títol anirà dedicat a un maçó catalanista afusellat pels franquistes, Santiago Vivancos, escrit per Xavi Casinos, autor especialitzat en maçoneria.

La col·lecció combinarà la recuperació de documents històrics amb estudis inèdits. Al pròleg del primer títol, el gerent Josep Brunet i Maribel Giner, directora de l’entitat, han de recordar, un cop més, que “malgrat la llegenda negra que la persegueix, la maçoneria ha tingut un paper molt important a Catalunya [a tot arreu!] en la construcció de la democràcia i en la formació de la classe obrera, inspirant fins i tot moviments tan importants en el nostre país com el cooperativisme o l’escoltisme”.

El fons arxivístic maçònic, que constantment s’enriqueix amb donacions particulars, s’ha enriquit recentment amb l’entrada dels documents microfilmats de la Gran Lògia de Catalunya, la llotja catalanista creada el 1933. Els documents originals –2.781– es troben a l’Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola, de Salamanca.

A diferència dels papers espoliats de la Generalitat de Catalunya, és complicat, diu Josep Brunet, de reclamar el retorn dels arxius maçònics, atès que les llotges actuals no tenen lligam jurídic ni continuïtat patrimonial amb les d’abans de la guerra. La política de la Biblioteca Arús és microfilmada els documents, si troben ajut econòmic, com ha estat ara el cas de la Gran Lògia de Catalunya. I si un particular –un familiar, per exemple– s’interessa per l’expedient d’un maçó, o d’un anarquista, la Biblioteca Arús en demana còpia microfilmada a Salamanca.

Lluís Bonada

La Biblioteca Arús publicarà el mes que ve un volum dedicat al metge pediatre Santiago Vivancos, afusellat al Camp de la Bota de Barcelona per maçó i catalanista. A més a més, el Tribunal de la Maçoneria, que en desconeixia la mort, li va obrir un procés tres anys després.

Afusellat per maçó i catalanista

Jutjat el dia 3 de maig del 1939, el dia 21 de juny següent –quan feia cinc mesos de l’entrada de les tropes franquistes a Barcelona– era afusellat al Camp de la Bota de Barcelona el metge i advocat Santiago Vivancos Ferrer. Era membre d’Esquerra Republicana de Catalunya i, a més, era maçó. Va ser afusellat, doncs, per maçó i catalanista. Entre les acusacions que van contribuir a condemnar-lo a mort hi havia el fet de ser lector de *La Humanitat*, el diari d’ERC. És enterrat al Fossar de la Pedrera, a Montjuïc.

Però la seva condició de maçó no el deixà tranquil ni un cop mort. Tres anys després de ser afusellat, el Tribunal Especial per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme va decidir de processar-lo i el 9 de gener de 1942, el jutge va demanar al cap superior de policia de Barcelona que li notifiqués on vivia.

L’expedient conservat a l’Arxiu de la Guerra Civil Espanyola de Salamanca ha permès de reconstruir el cas, i la Biblioteca Pública Arús ha decidit de divulgar-lo a través de la col·lecció “Papers de l’Arús”, creada recentment. Xavi Casinos s’ha encarregat de relatar la història.

El llibre *Santiago Vivancos, maçó i catalanista* serà al carrer aquest mes de gener de 2009. El text de Casinos es

completa amb la reproducció facsímil dels documents que l’expedient obert va generar, inclosos els que formaven part de la llotja de Santiago Vivancos, la llotja catalanista Themis.

Vivancos va néixer el 17 de maig de 1895 a Sant Gervasi de Cassoles i tenia moltes carreres: va estudiar magisteri, filosofia i lletres, dret i medicina, i es va dedicar professionalment a la darrera, en l’especialitat de pediatria. Era director del sanatori infantil Àngel Guimerà. Vivancos precisament va triar *Guimerà* com a nom simbòlic maçó.

Segons Casinos, a l’expedient conservat a Salamanca es veu que Vivancos ingressa a la maçoneria el 20 de febrer del 1925. Primer, a la llotja Justícia i el 23 d’abril del 1935 a la llotja Themis de Barcelona, un taller de marcat accent nacionalista del qual Vivancos és escollit venerable mestre l’octubre d’aquell any. I el 5 de juliol del 1936 és escollit gran mestre de la Gran Lògia de Catalunya.

A la Themis, Vivancos va compartir taller amb Jaume Miravittles; Manel Companys, germà del president; Carles Gerhard, de la Unió Socialista de Catalunya; i l’escriptor i polític d’Estat Català Roc Boronat, fundador d’Esquerra Republicana de Catalunya i president de l’Associació de Cecs de Catalunya, organització que creà, el juny de l’any 1934, el cupó del cec.

Vivancos va ser una de les primeres víctimes de la repressió franquista contra els maçons catalans. De res no van servir, reporta Casinos, els testimonis que van parlar a favor seu, entre ells l’esposa de Fernando de Merlo, dirigent del partit dretà Renovación Española. El polític havia estat amagat per Vivancos a casa seva. Tampoc no el va salvar el fet que el carlí Salvador Alberch declarés que s’havia salvat de l’afusellament

EL TEMPS

EL TEMPS

EL TEMPS

Santiago Vivancos i Ferrés (1895-1936). El seu nom de maçó era Guimerà. Va ser afusellat al Camp de la Bota de Barcelona. El cap de la policia de Barcelona notifica al tribunal de la maçoneria que Santiago Vivancos, contra el qual s'ha obert procés, és mort.

després de ser alliberat de la presó gràcies a una gestió seva.

Perseguit, després de mort. La repressió contra Vivancos va continuar uns quants anys després de la seva mort. El Tribunal Especial per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme va obrir-li un procés, atès que en els seus arxius constava com a “no retractat”.

El 9 de gener del 1942, el jutge del tribunal va dictar una providència adreçada al cap superior de policia de

Barcelona per tal que comunicés el domicili del processat. A més, li ordenava que obligués el degà del Col·legi de Metges de Barcelona a suspendre Vivancos de tots els càrrecs de responsabilitat de confiança, mentre durés la tramitació del sumari.

En aquells anys, la Prefectura Superior de Policia de Barcelona no devia donar l'abast i no va ser fins al cap de dotze mesos, exactament el dia 11 de gener del 1943, quan va “tenir l'honor” de poder comunicar al jutge de Madrid que, segons que els havia informat el Col·

legi de Metges de Barcelona, Santiago Vivancos havia mort “en oposar-se al Glorioso Movimiento Nacional”

La policia barcelonina també devia informar del fet a la comissaria general político-social de la direcció general de Seguretat, perquè el jutge instructor de Madrid va rebre, en un escrit d'aquesta comissaria del Ministeri de Governació –datat el dia 1 de febrer següent– la notificació que el metge i advocat “en virtud de Consejo de Guerra Sumarísimo y por sus actividades durante el periodo rojo, fue pasado por las armas”.

Es veu que el jutge no es refiava de la policia. Al sumari instruït, hi consta un certificat de defunció signat per l'oficial del Registre Civil Municipal de Barcelona el dia 6 de febrer i un segon, signat el 18 de febrer pel jutge encarregat del registre civil del jutjat municipal número 7.

A la vista de la documentació aportada, el 9 de març el fiscal proposa el sobreseïment definitiu del sumari. Finalment, el 3 de maig, el tribunal declara extingida la responsabilitat penal de l'inculpat en el procés obert per activitats maçòniques, recorda a la interlocutòria signada pel "general Saliquet".

Andreu Saliquet i Zumeta va néixer a Barcelona l'any 1877 i va ser el cap de l'alçament militar a Valladolid, el 18 de juliol del 1936. Va presidir el tribunal des del 1941 fins a la seva mort, esdevinguda el 1959. El 1950, Franco li va atorgar el marquesat de Saliquet.

El tribunal també jutjava maçons exiliats. Per exemple, va condemnar Diego Martínez Barrios, el darrer president de la Segona República, a trenta anys de presó i inhabilitació "com a autor d'un delicte consumat de maçoneria".

D'Andreu Saliquet Zumeta s'explica que els anys 40 va rebre una sorprenent denúncia contra l'Opus Dei, com a "secta judaica en relació amb els maçons". El general va arxivar la denúncia quan va saber que els membres de l'Obra eren persones de vida casta. "No cal preocupar-se; si viuen la castedat no són maçons. No conec maçons que siguin castos", va dir.

A l'expedient de Vivancos, reporta Xavi Casinos, també consta que va ser identificat com a maçó per quatre membres més de la societat secreta entre el març i el juny del 1940. Durant la repressió franquista, els maçons eren obligats durant els interrogatoris a delatar dos dels seus germans. Llavors solien donar noms d'exiliats o morts. Tots quatre havien de saber que Vivancos havia estat afusellat.

La mort de Vivancos, recorda Casinos, va tenir ressò internacional i va ser recollida a les publicacions de l'Associació Maçònica Internacional, institució amb seu a Ginebra.

Lluís Bonada

La Barcelona maçònica surt a la llum

L'Ajuntament de Barcelona publicarà aquestes properes setmanes una guia de la Barcelona maçònica. Inclourà la relació de carrers i places batejats amb els noms de maçons.

L'antiga cooperativa obrera La Fraternitat, de la Barceloneta, reconvertida el 2001 en biblioteca, és, com el seu nom fa sospitar, i com sol escaure's en gairebé totes les cooperatives obreres –i casinos republicans: Rubí, Llagostera, Palafrugell...– obra de maçons. Ho confirma el símbol maçònic de la façana.

Enmig de dues figures femenines es veuen clarament dues mans entrelaçades dins un triangle. La manera com les dues mans es troben coincideix amb la salutació maçònica en el primer grau d'aprenent, és a dir, el polze de la mà dreta prem l'artell corresponent al dit índex de l'altra mà.

Això ho podrà saber tot Barcelona a partir del mes de gener. L'Ajuntament de Barcelona ha decidit de publicar una guia de la Barcelona maçònica, *Passejades per la Barcelona maçònica*, no exhaustiva, que es comercialitzarà passat festes. N'és autor Xavi Casinos, especialista en maçoneria.

L'alcalde, Jordi Hereu, diu al pròleg que els maçons han estat marcats per ideals altament estimats per Barcelona, els de progrés, justícia i llibertat, i acaba desitjant que l'aura de misteri que encara caracteritza la maçoneria esdevingui estímul per a endinsar-s'hi –amb aquesta guia–, tot passejant per Barcelona.

Tot Barcelona també descobrirà que a la façana militar de l'antiga caserna de Sant Agustí, ampliació del convent desafectat, s'hi han mantingut, després d'haver-se salvat incomprensiblement de la destrucció franquista, dos grans símbols maçònics similars, formats pel compàs, l'escaire i un pinzell.

Xavi Casinos creu que l'origen dels símbols cal cercar-lo o bé a l'Acadèmia Militar de Matemàtiques, creada a Barcelona el 1720, o bé a l'ocupació de l'immoble duta a terme per les tropes napoleòniques durant la seva estada a la ciutat.

La guia engega amb un apartat dedicat a la maçoneria medieval, simbologia en la qual es va inspirar la maçoneria moderna, és a dir, la francmaçoneria. Cal, doncs, separar clarament la simbologia maçònica antiga de la maçoneria moderna: no hi ha maçons medievals, en el sentit actual i modern de la maçoneria.

Quan Xavi Casinos diu que la seu del consistori barceloní conserva alguns elements relacionats amb els gremis medievals de constructors, "és a dir, la maçoneria operativa, origen de l'actual societat secreta", confon el lector desinformat: els constructors medievals eren constructors. Per molt agremiats que estiguessin no eren maçons, tal com els entenem ara.

La guia obre l'apartat dedicat a la maçoneria moderna, és a dir, la francmaçoneria, amb la cooperativa La Fraternitat. I prossegueix amb la Biblioteca Pública Arús. A continuació, el llibre ens porta als cementiris de Montjuïc i el Poblenou, on es mantenen algunes tombes maçòniques. I després de parlar de l'antic convent de Sant Agustí, i de l'enigma Gaudí, obre un apartat dedicat a les llotges actuals, de les quals visitem els interiors.

És un punt i a part en el recorregut per l'empremta maçònica històrica. Després la guia ens descobreix més façanes amb decoració maçònica, com els dos infants